

Altı Şubat Kahramanmaraş Depremleri Sonrası Sosyal Medya Kullanıcılarında İkincil Travmatik Stres Belirtileri: Sosyal Medya Bağımlılığı, Depresyon, Anksiyete ve Stres Belirti Düzeyleri ile İlişkisi

Onur GÖKÇEN¹, Kader Semra KARATAŞ², Merve AKKUŞ³, Feyza DÖNMEZ⁴, Çiğdem AYDOĞAN⁵, Elif AYDOĞAN⁶

ÖZET

Amaç: Sosyal medyada paylaşılan içeriklerin ikincil travma nedeni olabileceği bilinmektedir. Bu çalışmada Şubat 2023 depremlerinden doğrudan etkilenmemiş olan sosyal medya kullanıcıları üniversite öğrencilerinin ikincil travmatik stres (İTS) belirti düzeylerinin ve ilişkili faktörlerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Bu çalışmada 436 üniversite öğrencisi; Sosyal Medya Kullanıcıları için İkincil Travmatik Stres Ölçeği'ni (SM-İTSÖ), Bergen Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği'ni (BSMBÖ), Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği'ni (DASS-42), demografik bilgiler ve deprem sonrası sosyal medya kullanım tercihlerine ilişkin soruları içeren bir anketi çevrim içi olarak doldurmuştur.

Bulgular: Katılımcıların büyük bir kısmı (%79,1) Kahramanmaraş depremiyle ilgili haberleri diğer medya araçları yerine sosyal medyadan takip ettiğini bildirmiştir. İTS'nin sosyal medya bağımlılığı, depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri ile ilişkili olduğu bulunmuştur ($r=0,475$ $p<0,001$; $r=0,543$ $p<0,001$; $r=0,583$ $p<0,001$; $r=0,591$ $p<0,001$). Çok değişkenli doğrusal regresyon analiz modeline göre, kadın olmak ($p<0,001$), sosyal medya bağımlılığı ($p<0,001$) ve anksiyete belirti düzeyi ($p<0,001$) İTS ile ilişkili bulunmuş ve toplam varyansın %43,3'ünü açıklamıştır. Depremle ilgili haberleri sosyal medyadan takip edenlerde ($t=3,534$ $p<0,001$) ve deprem hakkında bilgi almak için öncelikli olarak tercih ettiği sosyal medya platformunun Twitter olduğunu bildirenlerde (%40,8) İTS daha yüksek olarak saptanmıştır ($t=6,376$ $p=0,002$).

Sonuç: Sosyal medya Şubat 2023 depremleri sonrası haber alma amacıyla yaygın kullanılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları sosyal medya kullanıcılarında İTS'nin cinsiyet, sosyal medya bağımlılığı, depresyon, anksiyete, stres düzeyleri ve sosyal medya platformu tercihinden etkilendiğini ortaya koymuştur.

Anahtar Sözcükler: Deprem, İkincil Travma, Sosyal Medya Bağımlılığı, Depresyon, Anksiyete, Travmatik Stres

ABSTRACT

Secondary Traumatic Stress Symptoms in Social Media Users after the February 6, Kahramanmaraş Türkiye Earthquakes: The Relationship Social Media Addiction, Depression, Anxiety and Stress Symptom Levels

Objective: The content shared on social media may cause secondary traumatic stress (STS) symptoms. The aim of this study is to evaluate the severity of social media related STS and the associated factors in university students who were not directly affected by the February 2023 earthquakes.

Method: In total, 436 university students completed an online survey including the Secondary Traumatic Stress Scale for Social Media Users (STSS-SM), the Bergen Social Media Addiction Scale (BSMAS), the Depression Anxiety Stress Scales (DASS-42), and demographic information and questions regarding social media use preferences after the earthquake.

Results: A large portion of the participants (79.1%) reported that they followed the news about the February 2023 earthquakes on social media instead of other media tools. STS associated with social media addiction, depression, anxiety and stress levels ($r=0.475$ $p<0.001$; $r=0.543$ $p<0.001$; $r=0.583$ $p<0.001$; $r=0.591$ $p<0.001$). Multiple linear regression analysis revealed that, female gender, social media addiction and anxiety levels predicted STS and explained 43.3% of the total variance. STS symptoms were higher in those who followed the earthquake-related news on social media ($t=3.534$ $p<0.001$) and in those who reported that Twitter was their preferred social media platform to access information regarding the earthquake (40.8%; ($t=6.376$ $p=0.002$)).

Conclusion: Social media has been widely used for news gathering following the February 2023 earthquakes. The results of this study reveal that STS in social media users is affected by gender, social media addiction, depression, anxiety, stress levels and social media platform preference.

Keywords: Earthquake, Secondary Trauma, Social Media Addiction, Depression, Anxiety, Traumatic Stress

Geliş Tarihi: 12.03.2024, **Kabul Tarihi:** 03.09.2024, **Çevrim İçi Yayın Tarihi:** 21.10.2024

^{1,3,4}Dr. Öğr. Üyesi, ²Doç., Kütahya Sağlık Bilimleri Üniv. Erişkin Psikiyatri Bl., Kütahya; ⁵Dr., Bursa Merkez 03 Nolu Acil Sağlık Hizmetleri İstasyonu, Bursa; ⁶Dr., Afyonkarahisar Başmaklı İlçe Devlet Hastanesi, Afyon.

Dr. Onur Gökçen, e-posta: onurgokcen29@gmail.com

GİRİŞ

Türkiye’de 6 Şubat 2023 tarihinde art arda meydana gelen 7,8 ve 7,6 şiddetindeki depremler çok geniş alanda çok sayıda kişiyi etkilemiştir ve bu depremler 50.000’in üzerinde ölümlü sonuçlanmıştır (Hussain ve ark. 2023). Deprem gibi büyük yıkımla sonuçlanan doğal afetler sonrasında travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), anksiyete bozuklukları ve majör depresif bozukluk gibi psikiyatrik bozuklukların yaygınlığının artma eğiliminde olduğu bilinmektedir (Cerdá ve ark. 2013, Li ve ark. 2020).

Depremi yaşayan ve hayatta kalan kişilerin psikolojik sıkıntıları bu travmatik deneyime doğrudan maruz kalmayla veya travmanın yarattığı izlerle ilişkili olabilmektedir (Neria ve ark. 2008). Doğrudan travmaya maruz kalmamasına rağmen olay sonrasında travmanın izlerine tanık olan veya dolaylı olarak travmaya maruz kalan bireylerin de stres belirtileri yaşayabileceği belirtilmiştir (Vukčević Marković ve Živanović 2022). Bu durum ikincil travmatik stres (İTS) olarak tanımlanmıştır (Vukčević Marković ve Živanović 2022). İTS’nin oluşabilmesi için travma mağdurları ile empati yapma, travma oluşturacak materyale maruz kalma ve travma deneyiminin tekrar canlandırıldığı terapi seansları gibi çalışmalarda bulunma gibi tetikleyici koşulların olması gerekir (Adams ve ark. 2006, Choi ve ark. 2021). Alanyazında İTS ile ilgili çalışmalar sıklıkla travma alanında çalışan profesyonellerle (arama kurtarma ekipleri, ilk yardım ekipleri ve sağlık çalışanları vb.) veya travma mağdurunun aile üyeleri ile yapılmıştır (Greinacher ve ark. 2019, Setou ve ark. 2018, Sinclair ve Hamill 2007). Fakat DSM-5 ölçütleri, dolaylı olarak travmatize olmuş aile üyelerinin ve travma mağdurlarına yardımcı olan profesyonellerin TSSB olarak değerlendirilmesi gerektiğini bildirmiştir (Amerikan Psikiyatri Derneği, 2022). DSM-5’e göre artık bu çalışmalara alınan gruplar İTS değil TSSB kapsamındadır (Mancini 2019). Diğer taraftan DSM-5’in 4A ölçütüne göre travmatik olayların tiksindirici detaylarına elektronik medya aracılığı ile maruz kalanlar TSSB kapsamı dışında tutulmuştur (Amerikan Psikiyatri Derneği 2022). Dolayısıyla DSM-5’te İTS ayrı bir tanı kategorisi olarak tanımlanmamış olsa da, sadece elektronik medya aracılığı ile dolaylı olarak travmaya maruz kalanlar TSSB kapsamında olmadığı için halen İTS olarak değerlendirilebilir (Mancini 2019).

Günümüz toplumunda çeşitli medya kanalları travmaya uğrayan bireylerin deneyimlerinin ve afetle ilgili bilgilerin kolayca paylaşılmasına olanak tanımaktadır. Nitekim, daha önce yapılan birçok çalışmada medya kanalları aracılığı ile afetlerle ilişkili içeriğe maruz kalmanın ikincil travma belirtilerine neden olduğu bildirilmiştir (Ahern ve ark. 2004, Thompson ve ark. 2019). Özellikle afetlerle ilgili içeriğe televizyon aracılığı ile maruz kalanlarda yapılan çalışmalar, dolaylı maruz kalmanın doğrudan maruz kalma kadar travma sonrası stres belirtilerine neden olabildiğini göstermiştir (Jarolmen ve Sisco 2005, Holman ve ark. 2014). Ayrıca medya kanalları aracılığı ile travmaya maruz kalmanın bazı çalışmalarda depresyon ve anksiyete belirtileri ile de ilişkili bulunduğu bilinmektedir (Ahern ve ark. 2004, Silver ve ark. 2013, Pfefferbaum ve ark. 2021).

Günümüzde artık diğer medya kanalları kadar yaygın kullanılmakta olan sosyal medyanın 2023 yılında dünya çapında 4,76 milyar kullanıcısı olduğu bildirilmiştir (wearesocial.com 2023). Türkiye’nin ise, Ocak 2023’te 62,55 milyon sosyal medya kullanıcısına ev sahipliği yaptığı ve bu rakamın toplam nüfusunun yüzde 73,1’ine denk geldiği bildirilmiştir (wearesocial.com 2023). Bireyler sosyal medyayı başkalarıyla bağlantı kurmak, haberlere hızlı bir şekilde ulaşmak, bilgi paylaşmak, eğlenmek ve sosyal gelişme amacıyla kullandığını belirtmektedir (Bekalu ve ark. 2019). Yapılan bazı çalışmalarda sosyal medya kullanımının ruh sağlığı üzerine olumlu etkileri gösterilmiş olsa da, bazı araştırma sonuçlarında benlik saygısında azalma, fiziksel görünüm kaygısı, yeme bozukluğu, yaşam doyumunda düşme, depresif belirtiler, özkıyım riskinde artma gibi olumsuz etkiler de bildirilmiştir (Bekalu ve ark. 2019, Nesi 2020, Sharma ve ark. 2020) Bazı araştırmacılar sosyal medya kullanımının bağımlılık yapabileceğini de belirtmiştir (Andreassen ve Pallesen 2014, Andreassen ve ark. 2017). Sosyal medya için çok zaman harcama, sosyal medya hakkında aşırı endişe duyma, sosyal medyayı kullanmak için güçlü bir motivasyonla hareket etme ve sosyal medyayı diğer sosyal etkinliklerini bozacak şekilde kullanma “problemlili sosyal medya kullanımı” veya “sosyal medya bağımlılığı” gibi farklı isimlerle anılmıştır (Casale ve ark. 2023, Mitropoulou ve ark. 2022). Dünya Sağlık Örgütü, sosyal medyanın aşırı kullanımının bir halk sağlığı sorunu haline geldiğini vurgulamıştır (Dünya Sağlık Örgütü 2015).

Sosyal medyanın diğer medya araçlarına benzer şekilde neden olabileceği bir diğer sorun ikincil travmadır. Diğer kitle iletişim araçlarında olduğu gibi sosyal medya platformlarında da travmatik olaylara veya rahatsız edici içeriklere maruz kalmanın travmaya neden olabileceği bildirilmiştir (Mancini 2019). 2014 yılında Kore’de gerçekleşen bir feribot kazası sonrası yapılan bir çalışmada sosyal medya kullanımının travma sonrası stres belirtileri ile ilişkili olduğu bildirilmiştir (Park ve ark. 2018). Doğal afetlerden sonra sosyal medya bilgi toplama ve yayma amacıyla kullanılmaktadır. COVID-19 pandemisi sırasında da sosyal medya bilgi edinme ve bilgiyi yayma gibi amaçlarla yaygın olarak kullanılmıştır (Merchant ve Lurie 2020, Zhu ve ark. 2020). Pandemi döneminde yapılan iki çevrim içi çalışmada sosyal medya kullanımı ile İTS ilişkili bulunmuştur (Zhao ve Zhou 2020, Zhong ve ark. 2021). Sosyal medyanın pandemide olduğu gibi deprem sonrasında da bilgi toplamak ve yaymak için kullanılan etkili bir iletişim kanalı olduğu bilinmektedir (Peary ve ark. 2012). Sosyal medya kullanımına bağlı ikincil travma ile ilgili çalışma sayısının alanyazında çok daha az sayıda olduğu görülmüştür (Pfefferbaum ve ark. 2021). Medya teknolojisinin gelişmesi, sosyal medyada yeni form ve platformların oluşması, kullanım sıklığının artması gibi nedenlerle sosyal medya yeni araştırmalara ihtiyaç duyulan bir alandır (Pfefferbaum ve ark. 2021, Pfefferbaum ve ark. 2014).

Altı Şubat 2023 tarihinde art arda meydana gelen depremler, Türkiye’de birçok ili etkileyen geniş ölçüde yıkımla sonuçlanan

olağanüstü bir afettir. Bu doğal afetin doğrudan kendisi veya yakınları depremden etkilenen bireylerin yanı sıra, sosyal medya aracılığı ile depremlerle ilgili içeriğe maruz kalanları da etkileme olasılığının yüksek olduğu tahmin edilebilir. Buna dayanarak bu çalışmada kendisi ve/veya ailesi depremden doğrudan etkilenmemiş üniversite öğrencilerinde sosyal medya ilişkili ikincil travmatik stres (İTS) belirtilerinin saptanması ve belirti düzeyinin sosyal medya bağımlılığı, anksiyete, depresyon ve stres belirti düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Katılımcılar

Bu çalışmaya 6 Şubat depremlerinden doğrudan etkilenmemiş ve deprem ilişkili haberleri medya/sosyal medya aracılığı ile edinmiş üniversite öğrencileri dahil edilmiştir. Etik kurul izni (Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi E-41997688-050.99-91713) alındıktan sonra çalışma çevrim içi yöntemle 01/06/2023-01/09/2023 tarihleri arasında yapılmıştır. Katılımcıların onamları çevrim içi olarak alınmıştır. Üniversite öğrencilerine ulaşmak için öğrencilerin kullandığı popüler sosyal medya ağlarında çalışmaya davet içeren mesajlar paylaşılmıştır. Davet mesajında çalışmanın amacı ve içeriği, hedef kitlenin depremden doğrudan etkilenmemiş üniversite öğrencileri olduğu belirtilmiştir. Ayrıca çevrim içi ankette katılımcılara deprem sırasında deprem bölgesinde olup olmadıkları ve ailelerinin/yakınlarının depremden etkilenip etkilenmediği sorulmuştur. Depremden doğrudan etkilenenler, depremden ailesi veya yakınları etkilenenler değerlendirmeye alınmamıştır. Yanıt kalitesini artırmak amaçlı iki kukla soru (dikkat kontrol maddeleri: örneğin, “lütfen bu soru için ‘5’i seçin”) da eklenmiştir. Çalışmaya 452 üniversite öğrencisi katılmış, öğrencilerin 10’u depremden direkt etkilenmiş olduğunu belirttiği için, 6’sı kukla soruya yanlış cevap verdiği için dışlanmış ve 436 katılımcının cevapları değerlendirmeye alınmıştır.

Ölçümler

Sosyodemografik Veri Formu: Katılımcılara yazarlar tarafından bu çalışma için özel olarak hazırlanmış sorulardan oluşan sosyodemografik veri formu uygulanmıştır. Yaş, cinsiyet, halen tedavisi devam eden psikiyatrik bozukluk öyküsü, nerede ikamet ettikleri sorulmuştur. Ayrıca medya kullanım tercih ve rutinlerini sorgulayan sorular, daha önce benzer çalışmalarda kullanılan sorular incelenerek hazırlanmıştır (Jeri-Yabar ve ark. 2019, Zhong ve ark. 2021, Zhao ve Zhou 2020). Depremlerle ilgili içeriğe ulaşmak için öncelikle tercih edilen medya türünü öğrenmek için “Depremlerle ilgili haberleri daha çok nereden takip ettiniz?” sorusu sorulmuştur. Sosyal medya kullanım tercihlerini belirlemek için “Sosyal medya platformlarının hangilerini kullanıyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya birden fazla yanıt verilebilmektedir. Ayrıca depremlerle ilgili içeriğe ulaşmak için tercih edilen sosyal medya platformu da “6 Şubat depremi ile ilgili bilgileri almak için kullandığınız sosyal medya platformu hangisiydi?” sorusuyla sorulmuştur.

Sosyal medya kullanımını değerlendirmek için tıbbi yazında tercih önceliklerinin değerlendirildiği bu soruların yanında sosyal medya kullanımını değerlendirmek için bazı sosyal medya bağımlılık ölçeklerinin kullanıldığı görülmüştür. Bu ölçeklerde süre ve sıklığa ek olarak diğer faaliyetlere göre öncelikli kullanma gibi diğer alanları da değerlendirmek amaçlanmaktadır (Casale ve ark. 2023, Jeri-Yabar ve ark. 2019, Zhao ve Zhou 2020, Zhong ve ark. 2021). Bu nedenle çalışmada sosyal medya kullanımını değerlendirmek için ayrıca Bergen Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği kullanılmıştır.

Bergen Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği (BSMBÖ): Bergen Facebook Bağımlılık Ölçeği’nin değiştirilmiş versiyonu olan BSMBÖ, 2016 yılında geliştirilmiştir. BSMBÖ, sosyal medya bağımlılığının ve problemleri sosyal medya kullanımının değerlendirilmesinde kullanılan en yaygın ölçekler arasındadır (Andreassen ve ark. 2016, Doan ve ark. 2022, Mitropoulou ve ark. 2022). Temel bağımlılık ölçütlerine karşılık gelen zihinsel uğraş, duygudurum değişikliği, çatışma yaşama, başarısız bırakma girişimleri, tolerans ve yoksunluğu ölçek 6 maddeden oluşan beşli likert tipi bir ölçektir (Andreassen ve ark. 2016, Demirci 2019).

Sosyal Medya Kullanıcıları İçin İkincil Travmatik Stres Ölçeği (SM-İTSÖ): 2019 yılında geliştirilen SM-İTSÖ; sosyal medya aracılığıyla dolaylı olarak travmatik yaşantıları deneyimleyen kişilerde kaçınma, uyarılma ve saldırı belirtilerini ölçen 3 alt boyuttan oluşan 17 maddelik beşli likert tipi bir ölçektir (Mancini 2019). Ölçek, 2021 yılında Türkçeye uyarlanmış olup orijinalindeki 3 boyutlu yapı yerine tek boyutlu yapıdan oluşmaktadır (Çelik ve Altınışık 2019).

Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği (DASS-42): Depresyon, anksiyete ve stres belirtilerini ölçmek amacıyla kullanılan DASS-42, 1995 yılında geliştirilmiş bir öz bildirim ölçeğidir (Lovibond 1995). Türkçe uyarlaması 2010 yılında yapılmıştır (Bilgel ve Bayram 2010). Ölçek, dördümlü likert tipi bir ölçektir. On dördü depresyon, 14’ü anksiyete ve 14’ü stres boyutlarına ait olmak üzere toplam 42 madde bulunmaktadır. Ölçeğin toplam puanları her alt boyut için 0-42 arasında, toplam puan ise 0-126 arasında değişebilmektedir (Bilgel ve Bayram 2010, Lovibond 1995). Depresyon, anksiyete ve stres boyutlarının her birinden alınan yüksek puanlar; ilgili olduğu depresyon veya kaygı veya stres belirti düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

İstatistiksel Analiz

Çalışmada veri analizi için SPSS 25.0 (SPSS Inc., Chicago, Illinois, ABD) paket programı kullanılmıştır. Katılımcıların sosyodemografik bilgilerine dair tanımlayıcı veriler frekans tabloları şeklinde verilmiştir.

Çalışmanın sürekli verileri normallik varsayımları açısından incelendiğinde, Skewness ve Kurtosis değerlerinin standart hatalarına bölümlerinden elde edilen değerlerin $\pm 3,29$ eşik değer aralığında olduğu ve dolayısıyla normal dağılım gösterdiği

belirlenmiştir (Mayers 2013). Ayrıca veri seti saçılım ve histogram grafikleri bakımından da incelenerek normal dağılıma uygunluğu kontrol edilmiştir (Wilcox 2012, Thode 2002). Normal dağılım gösteren bulguların değerlendirilmesinde, ölçek ve alt ölçek puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek için parametrik testlerden Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Bununla birlikte ölçek ve alt ölçekler ile katılımcıların sosyodemografik verileri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek üzere parametrik testlerden bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü ANOVA testi uygulanmıştır. Gruplar arasında anlamlı fark çıkması durumunda, anlamlılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla post-hoc testlerinden Sidak testi kullanılmıştır. $p < 0,05$ istatistikçe anlamlı kabul edilmiştir. İkincil travmatik stresi yordayan değişkenleri belirlemek için de tek değişkenli ve çok değişkenli doğrusal regresyon analizleri yapılmıştır (Tabachnick ve Fidell 2001).

BULGULAR

Tablo 2’de katılımcılara uygulanan ölçek ve alt boyut puanları ile çeşitli değişkenlerin karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonuçları verilmiştir. Bu analiz sonuçlarına göre kadınların erkeklere kıyasla SM-İTSÖ toplam puanları ($t=6,044$ $p < 0,001$), BSMBÖ, toplam puanları ($t=3,022$ $p=0,003$), depresyon ($t=3,214$ $p=0,002$), anksiyete ($t=4,401$ $p < 0,001$) ve stres ($t=5,374$ $p < 0,001$) puanları daha yüksek bulunmuştur (Tablo 3).

Depremle ilgili haberleri sosyal medyadan takip ettiğini bildirenlerin SM-İTSÖ toplam puanları ($t=3,534$ $p < 0,001$), BSMBÖ toplam puanları ($t=3,152$ $p=0,002$), depresyon ($t=3,324$ $p=0,001$), anksiyete ($t=2,161$ $p=0,032$) ve stres ($t=2,919$ $p=0,004$) puanları; haberleri gazete/TV/radyodan takip edenlere göre daha yüksek bulunmuştur.

Deprem ile ilgili bilgileri almak için Twitter kullananların diğer gruplara kıyasla SM-İTSÖ puanları daha yüksek bulunmuştur ($t=6,376$ $p=0,002$). Yapılan Sidak Post-Hoc analizi sonuçlarına göre; Twitter kullananlar ile Instagram kullananlar arasında ($p=0,007$) ve diğer platformları kullananlar arasında ($p=0,011$) istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur. Ayrıca Twitter kullananların diğer gruplara kıyasla BSMBÖ ($t=6,164$ $p=0,002$) toplam puanları da daha yüksek bulunmuş olup Sidak Post-Hoc analizi sonuçlarına göre; Twitter kullananlar ile Instagram kullananlar arasında ($p=0,004$) ve diğer platformları kullananlar arasında ($p=0,039$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

Tablo 3’te görüldüğü gibi ölçeklerin toplam ve alt boyut puanları arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon analizi ile gösterilmiştir.

Çok değişkenli model sonuçları incelendiğinde; kadın olmak ($p < 0,001$), BSMBÖ toplam puanı ($p < 0,001$) ve anksiyete puanı ($p < 0,001$) SM-İTSÖ toplam puanları ile ilişkili bulunmaktadır. SM-İTSÖ puanına ait toplam varyansın yaklaşık olarak %43,3’ü model tarafından açıklanmaktadır.

Tablo 1. Katılımcılara ait Sosyodemografik Değişkenlerin Dağılımı (n=436)

Değişkenler	n veya Ortanca (En az-En fazla)	% veya Ort.±SS
Yaş (yıl)	21,0 (18,0-44,0)	21,24±2,40
Cinsiyet		
Kadın	340	78,0
Erkek	96	22,0
Yabancı uyruklu öğrenci misiniz?		
Hayır	428	98,2
Evet	8	1,8
Nerede kalıyorsunuz?		
Aileme evde	207	47,5
Yurtta	114	26,1
Arkadaşlar/Kendi evimde	115	26,4
Depremle ilgili haberleri daha çok nereden takip ettiniz?		
Sosyal medya	345	79,1
Gazete/ TV/radyo	91	20,9
Sosyal medya platformlarının hangilerini kullanıyorsunuz? *		
Twitter	263	60,3
TikTok	78	17,9
YouTube	330	75,7
Instagram	398	91,3
Facebook	50	11,5
WhatsApp	376	86,2
Reddit	23	5,3
Quara	3	0,7
Telegram	100	22,9
6 Şubat depremi ile ilgili bilgileri almak için kullandığınız sosyal medya platformu hangisiydi?		
Twitter	178	40,8
TikTok	4	0,9
YouTube	30	6,6
Instagram	174	39,9
Facebook	2	0,5
WhatsApp	42	9,6
Reddit	2	0,5
Telegram	4	0,9

n=Sayı, %=Yüzde, Ort=Ortalama, SS=Standart sapma, *katılımcılar birden çok yanıt seçebiliyordu.

TARTIŞMA

Bu çalışma çok büyük bir felaket olan Şubat 2023 depremi sonrası sosyal medya kullanıcılarında İTS’nin sosyal medya bağımlılık puanı, depresyon, anksiyete ve stres belirti şiddeti ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca yapılan çok değişkenli doğrusal regresyon analizi modeline göre; kadın olmak, sosyal medya bağımlılığı puanı ve anksiyete belirtilerinin şiddeti İTS’yi yordamaktadır. Daha önceki çalışmalarda savaşlar, terör saldırıları ile deprem ve tsunami gibi doğal felaketlerde medya içeriğine maruz kalmanın ikincil travma belirtileri ile ilişkili olduğu bildirilmiştir (Holman ve ark. 2014, Pfefferbaum ve ark. 2014, Pfefferbaum ve ark. 2021, Silver ve ark. 2013, Thompson ve ark. 2019). Diğer taraftan sonuçlar daha heterojen olsa da çeşitli medya kanalları aracılığı ile

Tablo 2. Ölçek Puanlarının Çeşitli Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Değişkenler	n	SM-İTSÖ	BSMBÖ	DASS-42-	DASS-42-	DASS-42-Stres
		Toplam	Toplam	Depresyon Puanı	Anksiyete Puanı	Puanı
		Ort.±SS	Ort.±SS	Ort.±SS	Ort.±SS	Ort.±SS
Cinsiyet						
Kadın	340	54,53±12,61	18,79±5,59	17,86±9,97	14,30±9,61	19,79±10,21
Erkek	96	44,55±14,72	16,80±5,97	14,42±9,06	9,50±8,80	13,91±9,26
t		6,044	3,022	3,214	4,401	5,374
p		<0.001	0.003	0.002	<0.001	<0.001
Depremle ilgili haberleri daha çok nereden talip ettiniz?						
Sosyal medya	345	53,51±13,39	18,79±5,62	17,9±10,01	13,71±9,91	19,19±10,42
Gazete/TV/Radyo	91	47,87±14,13	16,68±5,86	14,08±8,72	11,49±8,34	15,88±9,40
t		3,534	3,152	3,324	2,161	2,919
p		<0.001	0.002	0.001	0.032	0.004
Depreme ile ilgili bilgileri almak için kullandığınız sosyal medya platformu nedir?						
1)Twitter	178	55,1±12,26	19,49±5,41	18,24±10	14,06±9,76	19,83±9,68
2)Instagram	174	50,69±14,51	17,52±5,97	16,40±9,79	12,98±9,89	17,77±10,81
3)Diğer	84	49,87±14,12	17,63±5,53	16,13±9,63	12,08±8,79	17,19±10,26
F		6,376	6,164	2,040	1,309	2,614
p		0.002	0.002	0.131	0.271	0.074
Post-Hoc		1>2,3	1>2,3	-	-	-

t=Bağımsız örneklem t-testi, F=Tek yönlü ANOVA testi, Post-Hoc=Sidak, p<0,05

Tablo 3. Ölçek Puanları Korelasyon Sonuçları (n=436)

	1	2	3	4	5
1-Sosyal Medya Kullanıcıları İçin İkincil Travmatik Stres Ölçeği Toplam Puanı	r 1				
	p				
2-Bergen Sosyal Medya Bağımlılık Ölçeği Toplam Puanı	r 0,475**	1			
	p <0,001				
3-DASS-42-Depresyon Puanı	r 0,543**	0,492**	1		
	p <0,001	p <0,001			
4-DASS-42-Anksiyete Puanı	r 0,583**	0,468**	0,814**	1	
	p <0,001	p <0,001	p <0,001		
5-DASS-42-Stres Puanı	r 0,591**	0,555**	0,848**	0,845**	1
	p <0,001	p <0,001	p <0,001	p <0,001	

*Korelasyon 0,05 düzeyinde anlamlıdır (Pearson korelasyon testi), ** Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır (Pearson korelasyon testi)

Tablo 4. SM-İTSÖ Toplam Puanı Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	SM-İTSÖ Toplam Puanı													
	Tek değişkenli doğrusal regresyon sonuçları							Çok değişkenli doğrusal regresyon sonuçları						
	B	SH	β	t	p	%95 GA		B	SH	β	t	p	%95 GA	
					Alt sınır	Üst sınır							Alt sınır	Üst sınır
Cinsiyet (Kadın)	9,977	1,514	0,302	33,322	<0,001	7,002	12,953	5,662	1,246	0,171	4,543	<0,001	3,212	8,112
Bergen Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği (BSMBÖ) toplam	1,137	0,101	0,475	11,246	<0,001	0,939	1,336	0,497	0,105	0,208	4,747	<0,001	0,291	0,703
DASS-42-Depresyon puanı	0,755	0,056	0,543	13,460	<0,001	0,644	0,865	0,104	0,102	0,075	1,019	0,309	-0,097	0,305
DASS-42-Anksiyete puanı	0,831	0,055	0,583	14,967	<0,001	0,722	0,940	0,379	0,103	0,266	3,669	<0,001	0,176	0,586
DASS-42-Stres puanı	0,788	0,052	0,591	15,263	<0,001	0,687	0,890	0,196	0,111	0,147	1,759	0,079	-0,023	0,414
Sabit								28,377	1,849	-	15,345	<0,001	24,742	32,012

GA: Güven Aralığı, R=65,8, R²= 43,3, F=65,62, p<0,001

afetlerle ilişkili içeriğe maruz kalmanın depresyon ve anksiyete belirtileri ile de ilişkisi gösterilmiştir (Pfefferbaum ve ark. 2021). Afetler sonrası depresyon ve anksiyete belirtilerinin stres tepkileri ile ilişkili olduğu ve çoğu zaman TSSB ile birlikte görüldüğü bilinmektedir (Bonanno ve ark. 2010). Medya etkilerini inceleyen bazı çalışmalar da, depresyon ve anksiyete belirtilerinin travmatik stres belirtileri ile ilişkili olduğunu bildirmiştir (Jenness ve ark. 2016, Pfefferbaum ve ark. 2021, Thompson ve ark. 2019). Fakat medya içeriğine maruz kalmanın ruh sağlığı üzerine etkisi ile ilgili çalışmaların bir kısmı sadece televizyon yayınlarına odaklanmıştır (Pfefferbaum ve ark. 2019, Pfefferbaum ve ark. 2021).

Çalışmaya katılan öğrencilerin %79,1'u 6 Şubat depremiyle ilgili haberleri sosyal medyadan takip ettiğini bildirmiştir. Gazete/TV/radyo gibi diğer medya araçlarından takip ettiğini bildirenlerin oranı çok daha azdır. Genç yetişkinlerin afete ilgili haberlere ulaşmak için sosyal medya kaynaklarını kullanma olasılığının, geleneksel medya kullanımlarına kıyasla daha yüksek olduğu bilinmektedir (Jones ve ark. 2016). 2013 yılında gerçekleşen Boston Maratonu bombalı saldırısı sonrası yapılan bir çalışmada geleneksel medya kullanımı ileri yaş ile, yeni medya (çevrim içi haber siteleri ve sosyal medya kanalları) kullanımı daha genç yaş ile ilişkili bulunmuştur (Jones ve ark. 2016). Sosyal medya toplumsal travma oluşturan olaylar sonrasında, bilgiye hızlı ulaşabilmeyi sağlayabilir ve iletişimi çok kolaylaştırabilir. Özellikle güvenilir kaynaklardan doğru bilgiler zamanında paylaşıldığında bir tür «psikolojik ilk yardım» görevi görebilir (Brown ve ark. 2021, Taylor ve ark. 2012). Fakat sosyal medya bilgiye dolaysız ve hızlı ulaşabilmeyi sağlamış ve iletişimi çok kolaylaştırmış olsa da birtakım sakıncaları olabilmektedir (Bekalu ve ark. 2019, Berryman ve ark. 2018, Sharma ve ark. 2020, Sherlock ve Wagstaff 2019). Sosyal medya kullanıcıları travmatik içeriğe, doğrudan mağdurların sosyal medya paylaşımlarını görerek ve herhangi bir sansüre uğramadan maruz kalabilmektedirler. Fakat sosyal medya aracılığıyla travmatik içeriğe maruz kalmanın etkisini inceleyen çalışmalar buna rağmen az sayıdadır.

Çin'de 123 yolcu ve 9 mürettebatın hayatını kaybettiği bir uçak kazası sonrasında üniversite öğrencileri ile yapılan çevrim içi bir çalışmada, öz bildirim yoluyla sorgulanan sosyal medya kullanım sıklığı ile dolaylı travma belirtileri ilişkili bulunmuştur (Li ve ark. 2024). Sosyal medya kullanımının etkisini inceleyen çoğu çalışma ise pandemi döneminde yürütülmüştür. 2020 yılında Çin'de yapılan COVID-19 ile ilgili sosyal medya kullanımının ruh sağlığı ile ilişkilerini araştırmayı amaçlayan çalışmada; 512 üniversite öğrencisine çevrim içi yolla ulaşılmış ve bu çalışmada sosyal medya kullanım süresinin İTS, depresyon düzeyi, anksiyete düzeyi ve olumsuz duygulanımla ilişkili olduğu bulunmuştur (Zhao ve Zhou 2020). Bununla birlikte İTS'nin de depresyon ve anksiyete belirtisi şiddeti ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Ayrıca sosyal medya aracılığıyla afet haberlerine daha fazla maruz kalma, yüksek afet stres etmeni seviyelerine sahip katılımcılar

için daha şiddetli depresyon düzeyi ile ilişkilendirilmiştir. COVID-19 salgınının zirve yaptığı dönemde salgının merkez üssü Wuhan sakinleri ile yapılan bir çevrim içi çalışmada sosyal medya kullanımı, bu çalışmaya benzer şekilde, bir sosyal medya bağımlılık ölçeği ile değerlendirilmiş ve sosyal medya kullanımının hem depresyon hem de İTS ile ilişkili olduğu gösterilmiştir (Zhong ve ark. 2021). Bu araştırmaların sonuçları mevcut çalışma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Buna rağmen çelişkili sonuçlar bildiren nadir araştırmalardan biri aynı dönemde Türkiye'de yürütülmüş olup kanser hastalarında sosyal medya kullanımının depresyon ve anksiyete düzeyi üzerine etkisini incelemiş ancak sosyal medya kullanımı ile belirti düzeyleri arasında ilişki saptanmamıştır (Aşut ve ark. 2024). Örneklemin onkoloji hastalarından oluşması, yüksek eğitim düzeyi gibi farklı özelliklerinden kaynaklanan farklı sonuçların yanı sıra sosyal medya kullanımının sorun düzeyinde olup olmadığının bir ölçükle incelenmemiş olması bu araştırmanın kısıtlılık nedeni olabilir.

Sosyal medya kullanımının sorunlu olup olmadığını inceleyerek, uygun olmayan kullanımının depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri ile ilişkisini gösteren çalışmalar mevcuttur (Glaser ve ark. 2018, Sharma ve ark. 2020, Sherlock ve Wagstaff 2019, Wolfers ve Utz 2022). Bu zararlı etkilerin sosyal medyada çok zaman harcamanın yanında, sosyal medya kullanım amacı, sosyal medya kullanımıyla kurulan duygusal bağ gibi sosyal medyayla kişilerin kurduğu ilişkiyi niteleyen birçok farklı değişkene bağlı olduğu bildirilmiştir (Bekalu ve ark. 2019, Berryman ve ark. 2018, Glaser ve ark. 2018). Bu değişkenler sosyal medya bağımlılığına veya problemlili sosyal medya kullanımına işaret etmektedir (Andreassen ve ark. 2016, Casale ve ark. 2023). Bu nedenlerle bazı çalışmalarda sosyal medya kullanımı değerlendirilirken sıklık ve süre ölçütleri yerine sosyal medya bağımlılık ölçekleri kullanılması tercih edilmiştir. (Jeri-Yabar ve ark. 2019, Zhong ve ark. 2021, Zhao ve Zhou 2020). Bu çalışmada da sosyal medya bağımlılığı belirtilerinin incelenmesi tercih edilmiş olup bu değişken depresyon, anksiyete, stres düzeyleri ve sosyal medya kullanımına ikincil stres belirtileri ile ilişkili bulunmuştur. Alanyazında bu bulguyu destekleyen başka araştırmalar da bulunmaktadır (Andreassen ve ark. 2016, Jeri-Yabar ve ark. 2019, Lopes ve ark. 2022, Mitropoulou ve ark. 2022).

Katılımcıların %40,8'i 6 Şubat depremiyle ilgili bilgileri almak için kullandıkları sosyal medya platformunun Twitter (Temmuz 2023'te ismi "X" olmuştur) olduğunu bildirmiştir. Bu grupta ikincil travmatik stres puanları daha yüksek bulunmuştur. Çevrim içi veri platformu Statista Ocak 2023 itibarıyla Türkiye'de yaklaşık 18 milyon Twitter kullanıcısı olduğunu ve Türkiye'nin en çok Twitter kullanıcısı olan yedinci ülke olduğunu bildirmiştir (statista.com 2023). Twitter, son dakika haberlerinin önde gelen kaynağı olarak bilinmektedir (Vis 2013). Muhtemelen bu yüzden 6 Şubat depremi sonrası haber alma ve haberleri paylaşma amacıyla Twitter platformu sık kullanılmıştır (Argın 2023, Tarakçı 2023). Fakat

platformda çok miktarda yanlış bilgi bulunabildiği ve belli bir amaca hizmet edebilmek için haberlerin çarpıtılabildiği bildirilmiştir (Argın 2023, Youmans ve York 2012). Twitter hizmet koşullarında paylaşımın içeriği ile ilgili sorumluluğu içeriği oluşturan kişiye bırakmaktadır (x.com, Brown ve ark. 2021). Diğer taraftan bu çalışmada katılımcıların %39,9'u (Twitter'dan sonra en sık) deprem ile bilgilere ulaşmak için Instagram'ı kullandığını bildirmiştir. Instagram'ın topluluk kurallarında ise sansürlenmemiş şiddet içeren videoların ve görüntülerin kaldırılabilmesi bildirilmiştir (instagram.com). Twitter'ın içerikle ilgili sorumluluğu kullanıcıların ellerine bıraktığı sıkı politikasının, kullanıcıları olumsuz etkileri olan içeriklere maruz bırakabileceği yönünde eleştiriler vardır (Brown ve ark. 2021). Bunun yanında travmatik olaylarla ilgili mesajlar (tweet) bazen tepkisel ve duygu yüklü olabilir, bazen de otoriteye karşı hayal kırıklığını ifade edebilir (Argın 2023, García Ramírez ve ark. 2021). Tüm bu nedenlerden dolayı Twitter kullanıcılarının diğer platform kullanıcılarına oranla daha çok ikincil travmatik stres belirtisi gösteriyor olabileceği ya da ikincil travmatik stres belirtileri gösteren kişilerin platformun bu özellikleri nedeniyle Twitter kullanımını tercih edebileceğini düşündürmektedir.

Son olarak kadın katılımcıların İTS puanları daha yüksek saptanmış ve çok değişkenli doğrusal regresyon analizi modelinde de kadın cinsiyet İTS ile ilişkisini korumuştur. Alanyazındaki benzer çalışmalarda kadınlarda afetler sonrası İTS düzeyinin daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Holman ve ark. 2014, Thompson ve ark. 2019, Zhong ve ark. 2021).

Bu çalışmanın bazı kısıtlılıkları vardır. Öncelikle çalışma çevrim içi yolla yapılmıştır. Katılımcıların belirtileri öz bildirim ölçekleri ile çevrim içi olarak toplandığı için klinik anlamda tanı alacak düzeyde belirtisi olan bireyler saptanamamıştır. Ayrıca örneklem daha çok kadın katılımcılardan oluşmaktadır. Bu nedenle, cinsiyetle ilgili sonuçlar dikkatle yorumlanmalıdır. Bir diğer kısıtlılık katılımcıların yalnızca üniversite öğrencilerinden oluşmasıdır. Daha ileri yaş gruplarına göre bu genç grubun sosyal medya kullanım sıklıklarının ve haber alma amaçlı sosyal medya kullanımlarının daha fazla olabileceği tahmin edilebilir. Bu nedenle bulgular tüm topluma genellenemez. Veriler depremin olduğu tarihten dört ay sonra toplanmaya başlanmıştır. Her ne kadar ülke gündeminden uzun süre düşmeyen büyük bir felaket olsa da zamanla paylaşımların içeriği ve niteliğindeki değişimler ölçümleri etkilemiş olabilir.

Yukarıda belirtilen kısıtlılıklara rağmen bu çalışmanın önemli çıkarımları vardır. Bildiğimiz kadarıyla bu çalışma, büyük bir felaket olan Şubat 2023 depremleri sonrası sosyal medya kullanımına ikincil travmayı değerlendiren ilk çalışmadır. Sosyal medya kullanımını ölçmek için sosyal medyada çok zaman harcamanın yanında, sosyal medya kullanımı için arzu duyma, sosyal medya kullanımı hakkında endişelenme ve sosyal medyayı diğer etkinlikleri bozacak şekilde kullanmayı içeren sosyal medya bağımlılık belirtileri de incelenmiştir. Sonuçlar

depremden doğrudan etkilenmeyen üniversite öğrencilerinde sosyal medyaya ikincil travmatik stres düzeyinin sosyal medya bağımlılığı, depresyon, anksiyete ve stres belirtileri düzeyleri ile ilişkisini ortaya koymuştur. Depremle ilgili haberleri almak için üniversite öğrencilerinin büyük çoğunluğu geleneksel medya yerine sosyal medyayı tercih ettiklerini bildirerek sosyal medyanın hayatımızın önemli bir parçası haline geldiğini desteklemiştir. Çalışma sonuçları özellikle büyük travmatik olaylar sonrası sosyal medyanın bireylerin lehine kullanılabilmesi ve uygun politikalar geliştirilebilmesi için konu hakkında daha çok araştırma yapılması gerektiğini düşündürmektedir.

KAYNAKLAR

- Adams RE, Boscarino JA, Figley CR (2006) Compassion fatigue and psychological distress among social workers: A validation study. *Am J Orthopsychiatry* 76: 103-8
- Ahern J, Galea S, Resnick H ve ark. (2004) Television images and probable posttraumatic stress disorder after September 11: The role of background characteristics event exposures and perievent panic. *J Nerv Ment Dis* 192: 217-26
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2022) DSM-5-TR Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı, Beşinci Baskı (DSM-5-TR) (Çev. ed.: E Köroğlu). Ankara, Esenkal Yayıncılık, 2022.
- Andreassen CS, Pallesen S, Griffiths MD (2017) The relationship between addictive use of social media, narcissism, and self-esteem: Findings from a large national survey. *Addict Behav* 64: 287-93.
- Andreassen CS, Pallesen S (2014) Social network site addiction- an overview. *Curr Pharm Des* 20: 4053-61.
- Andreassen CS, Billieux J, Griffiths MD ve ark. (2016) The relationship between addictive use of social media and video games and symptoms of psychiatric disorders. A large-scale cross-sectional study. *Psychol Addict Behav* 30: 252-62.
- Argın Y (2023) The Use Of Social Media In Natural Disasters: Twitter Example Specially Of 2023 Kahramanmaraş Earthquake. *İnsanat Sanat Tasarım ve Mimarlık Araştırmaları Dergisi* 3: 140-65.
- Aşut G, Ceran S, Özçürümez Bilgili G (2024) The Relationship Between Social Media Use, Intolerance of Uncertainty, and Resilience with Anxiety and Depression Symptoms in Cancer Patients. *Türk Psikiyatri Derg.* online ahead of print. doi: 10.5080/uc27431.
- Bekalu MA, McCloud RF, Viswanath K (2019) Association of Social Media Use With Social Well-Being, Positive Mental Health, and Self-Rated Health: Disentangling Routine Use From Emotional Connection to Use. *Health Educ Behav* 46: 69-80.
- Berryman C, Ferguson CJ, Negy C (2018) Social Media Use and Mental Health among Young Adults. *Psychiatr Q* 89: 307-14.
- Bilgel NG, Bayram N (2010) Turkish version of the depression anxiety stress scale (DASS-42): Psychometric properties. *Noro Psikiyatr Ars* 47: 118-26
- Bonanno GA, Brewin CR, Kaniasty K ve ark. (2010) Weighing the costs of disaster: Consequences risks and resilience in individuals families and communities. *Psychol Sci Public Interest* 11: 1-49.
- Brown ME, Dustman PA, Barthelemy JJ (2021) Twitter impact on a community trauma: An examination of who, what, and why it radiated. *J Community Psychol* 49: 838-53.
- Casale S, Akbari M, Seydavi M ve ark. (2023) Has the prevalence of problematic social media use increased over the past seven years and since the start of the COVID-19 pandemic? A meta-analysis of the studies published since the development of the Bergen social media addiction scale. *Addict Behav* 147: 107838.
- Cerdá M, Paczkowski M, Galea S ve ark. (2013) Psychopathology in the aftermath of the Haiti earthquake: a population-based study of posttraumatic stress disorder and major depression. *Depress Anxiety* 30: 413-24.

- Choi EY, Choi SH, Lee H (2021) Development and evaluation of a screening scale for indirect trauma caused by media exposure to social disasters. *Int J Environ Res Public Health* 18: 698.
- Çelik SB, Altınışık MS (2019) Adaptation of Secondary Traumatic Stress Scale to Turkish for Social Media Users: Reliability and Validity Study. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal* 11: 1-12.
- Demirci İ (2019) The adaptation of the Bergen Social Media Addiction Scale to Turkish and its evaluation of relationship with depression and anxiety symptoms. *Anadolu Psikiyatri Derg* 20: 15-22.
- Doan LP, Le LK, Nguyen TT ve ark. (2022) Social Media Addiction among Vietnam Youths: Patterns and Correlated Factors. *Int J Environ Res Public Health* 19.
- García-Ramírez GM, Bogen KW, Rodríguez-Guzmán VM ve ark. (2021) #4645Boricuas: Twitter reactions to the estimates of deaths by Hurricane María in Puerto Rico. *J Community Psychol* 49: 768-90.
- Glaser P, Liu JH, Hakim MA ve ark. (2018) Is social media use for networking positive or negative? Offline social capital and internet addiction as mediators for the relationship between social media use and mental health. *NZ J Psychol* 47: 12-8.
- Greinacher A, Derezza-Greeven C, Herzog W ve ark. (2019) Secondary traumatization in first responders: a systematic review. *Eur J Psychotraumatol* 10: 1562840.
- Holman EA, Garfin DR, Silver RC (2014) Media's role in broadcasting acute stress following the Boston Marathon bombings. *PNAS* 111: 93-8. https://help.instagram.com/477434105621119/?helpref=hc_fnav_10_Ocak_2024%te_ulaşildi. https://x.com/en/tos_10_Ocak_2024_tarihinde_ulaşildi.
- Hussain E, Kalaycıoğlu S, Milliner CW ve ark. (2023) Preconditioning the 2023 Kahramanmaraş (Türkiye) earthquake disaster. *Nat. Rev. Earth Environ.* 1-3.
- Jarolmen J, Sisco H (2005) Media effects on post-traumatic stress disorder and the world trade center tragedy. *Best Pract Ment Health* 1: 133-40.
- Jenness JL, Jager-Hyman S, Heleniak C ve ark. (2016) Catastrophizing rumination and reappraisal prospectively predict adolescent PTSD symptom onset following a terrorist attack. *Depress Anxiety* 33: 1039-47.
- Jeri-Yabar A, Sanchez-Carbonel A, Tito K ve ark. (2019) Association between social media use (Twitter Instagram Facebook) and depressive symptoms: Are Twitter users at higher risk? *Int J Soc Psychiatry* 65: 14-9.
- Jones NM, Garfin DR, Holman EA ve ark. (2016) Media use and exposure to graphic content in the week following the Boston Marathon bombings. *Am J Community Psychol* 58: 47-59.
- Li K, Li J ve Li Y (2024) The effects of social media usage on vicarious traumatization and the mediation role of recommendation systems usage and peer communication in China after the aircraft flight accident. *Eur J Psychotraumatol* 15: 2337509.
- Li Y, Lv Q, Li B ve ark. (2020) The role of trauma experiences, personality traits, and genotype in maintaining posttraumatic stress disorder symptoms among child survivors of the Wenchuan earthquake. *BMC Psychiatry* 20: 439.
- Lopes LS, Valentini JP, Monteiro TH ve ark. (2022) Problematic Social Media Use and Its Relationship with Depression or Anxiety: A Systematic Review. *Cyberpsychol Behav Soc Netw* 25: 691-702.
- Lovibond SH, Lovibond PF (1995) The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behav Res Ther* 33: 335-43.
- Mancini MN (2019) Development and validation of the secondary traumatic stress scale in a sample of social media users. Master's thesis, Cleveland State University http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=csu1560443336023163
- Mayers A (2013) Introduction to statistics and SPSS in psychology. Pearson Education
- Merchant RM, Lurie N (2020) Social media and emergency preparedness in response to novel coronavirus. *JAMA* 323: 2011-2.
- Mitropoulou EM, Karagianni M, Thomadakis C (2022) Social Media Addiction, Self-Compassion, and Psychological Well-Being: A Structural Equation Model. *Alpha Psychiatry*, 23: 298-304.
- Neria Y, Nandi A, Galea S (2008) Post-traumatic stress disorder following disasters: a systematic review. *Psychol Med* 38: 467-80.
- Nesi J (2020) The Impact of Social Media on Youth Mental Health: Challenges and Opportunities. *N C Med J* 81: 116-21.
- Park N, Chang SH ve Jeong J (2018) Media Use during the Sewol Ferry disaster and post traumatic stress disorder. *J DCS* 19: 673-83.
- Peary BD, Shaw R, Takeuchi Y (2012) Utilization of social media in the east Japan earthquake and tsunami and its effectiveness. *J Nat Disaster Sci* 34: 3-18.
- Pfefferbaum B, Newman E, Nelson SD ve ark. (2014) Disaster media coverage and psychological outcomes: descriptive findings in the extant research. *Curr Psychiatry Rep* 16: 1-7.
- Pfefferbaum B, Nitiéma P, Newman E (2019) Is viewing mass trauma television coverage associated with trauma reactions in adults and youth? A meta-analytic review. *J Trauma Stress* 32: 175-85.
- Pfefferbaum B, Nitiéma P, Newman E (2021) The association of mass trauma media contact with depression and anxiety: a meta-analytic review. *JAD Reports* 3: 100063.
- Setou N, Fukumori T, Nakao K ve ark. (2018) Factors related to the fatigue of relief workers in areas affected by the Great East Japan Earthquake: survey results 2.5 years after the disaster. *Biopsychosoc Med* 12:14
- Sharma MK, John N, Sahu M (2020) Influence of social media on mental health: a systematic review. *Curr Opin Psychiatry* 33: 467-75.
- Sherlock M, Wagstaff DL (2019) Exploring the relationship between frequency of Instagram use, exposure to idealized images, and psychological well-being in women. *Psychol Pop Media Cult* 8: 482.
- Silver RC, Holman EA, Andersen JP ve ark. (2013) Mental-and physical-health effects of acute exposure to media images of the September 11, 2001 attacks and the Iraq War *Psychol Sci* 24: 1623-34.
- Sinclair HA, Hamill C (2007) Does vicarious traumatization affect oncology nurses? A literature review. *EJON* 11: 348-56. *statista.com*. (2023). 25 Aralık 2023'te <https://www.statista.com/statistics/242606/number-of-active-twitter-users-in-selected-countries/> adresinden indirildi.
- Tabachnick BG, Fidell LS (2001) Using Multivariate Statistics Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.
- Taracı HN (2023) Disaster Communication And Twitter: A Content And Sentiment Analysis Research Specific To Kahramanmaraş Earthquake. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* 11: 1816-50.
- Taskin S, Yildirim Kurtulus H, Satıcı SA ve ark. (2024) Doomscrolling and mental well-being in social media users: A serial mediation through mindfulness and secondary traumatic stress. *JCOP* 52(3) 512–24.
- Taylor M, Wells G, Howell G ve ark. (2012) The role of social media as psychological first aid as a support to community resilience building. *AJEM* 27: 20-6.
- Thode HC (2002) Testing for normality United States: Marcel Dekker Inc
- Thompson RR, Jones NM, Holman EA ve ark. (2019) Media exposure to mass violence events can fuel a cycle of distress. *Science advances* 5: 3502
- Vis F (2013) Twitter as a reporting tool for breaking news: JournaliİTS tweeting the 2011 UK riots. *Digital journalism*, 1: 27-47.
- Vukčević Marković M, Živanović M (2022) Coping with Secondary Traumatic Stress. *Int J Environ Res Public Health* 19. doi: 10.3390/ijerph191912881 *wearesocial.com*. (2023). 25.Aralık2023'te <https://wearesocial.com/uk/blog/2023/01/the-changing-world-of-digital-in-2023/Available> adresinden indirildi.
- WHO (2015) World Health Organization. Public health implications of excessive use of the internet, computers, smartphones and similar electronic devices: Meeting report, Main Meeting Hall, Foundation for Promotion of Cancer Research, National Cancer Research Centre, Tokyo, Japan, 27-29 August 2014.
- Wilcox RR (2012) Modern statistics for the social and behavioral sciences: A practical introduction United States. Chapmanve Hall CRC Press
- Wolfers LN, Utz S (2022) Social media use, stress, and coping. *Curr Opin Psychol* 45: 101305.
- Youmans WL, York JC (2012) Social media and the activist toolkit: User agreements, corporate interests, and the information infrastructure of modern social movements. *J. Commun.* 62: 315-29.
- Zhao N, Zhou G (2020) Social media use and mental health during the COVID-19 pandemic: Moderator role of disaster stressor and mediator role of negative affect. *Applied Psychology: Health and Well-Being* 12: 1019-38.
- Zhong B, Huang Y, Liu Q (2021) Mental health toll from the coronavirus: Social media usage reveals Wuhan residents' depression and secondary trauma in the COVID-19 outbreak. *Comput Human Behav* 114: 106524.
- Zhu Y, Fu KW, Grépin KA ve ark. (2020) Limited early warnings and public attention to coronavirus disease 2019 in China January–February 2020: a longitudinal cohort of randomly sampled Weibo users. *Disaster medicine and public health preparedness* 14: 24-e27.